

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

II

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ Π.ΔΙΑΘΗΚΗΣ

A'

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣ ΘΕΙΟΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ

Υ Π Ο

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ

Πρὶν ἢ χωρήσωμεν εἰς τὰ περαιτέρω, ὑπενθυμίζομεν¹, ὅτι καὶ ὁ ἀρχαῖος Ἑβραῖος διὰ τῆς ἐμπειρικῆς αὐτοῦ λογικῆς διέκρινεν, ὡς φαίνεται, ὅτι ὁμοῦ μετὰ τῆς «καρδίας» (לֵב) ² καὶ τὰ λοιπὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἐν οἷς ἰδίαι μὲν ἡ «κοιλία» (קִיבָּר, קִיבָּר, קִיבָּר), ἔτι δὲ καὶ οἱ «νεφροὶ» (קִיבָּר) καὶ τὸ «ἥπαρ» (כִּבְדָּה II) καὶ ἐπὶ γυναικῶν καὶ ἡ «μήτρα» (קִיבָּר ἢ קִיבָּר), ὑφίστανται τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ζωηρὰν ἐπίδρασιν τῶν ἐντόνων ψυχικῶν καταστάσεων, αἵτινες πολλάκις οὐ μόνον ἐπηρεάζουν τὴν κανονικὴν τῶν σπλάγγων λειτουργίαν, ἀλλ' ἐπιφέρουν γενικῶς καὶ ποικίλας ἀνωμαλίας ἢ καὶ πάθη, ἐνῶ οὐχὶ σπανίως προξενοῦν τοιαύτην ἀναστάτωσιν, ὥστε, μάλιστα ἐπὶ ἐντονωτάτων συγκινήσεων, συνηθέστερον δὲ ἀναλόγως καὶ τοῦ ποιοῦ τοῦ ἐκάστοτε συναισθήματος καὶ τῆς ψυχικῆς συγκινήσεως καθ' ἑαυτοῦ, τὸ άτομον νὰ δοκιμάζῃ ἄλγος ἢ εὐεξίαν καὶ ἄλλα σωματικὰ αἰσθήματα ἔχοντα ὡς ἐπίκεντρα τὰ ἐσωτερικὰ σωματικὰ αὐτοῦ ὄργανα³. Ἐντεῦθεν, ὡς ἤδη καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς παραγράφου ταύτης ὑπεδηλώθη⁴, πέρα τῆς «καρδίας» (לֵב), καὶ τὰ λοιπὰ σπλάγγνα τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς θεμελιώδεις βιολο-

1. Πρὸβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 451ἔξ., πρὸβλ. σελ. 449ἔξ.

2. Πρὸβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 587ἔξ.

3. Προχείρως πρὸβλ. ὅσα ἐλέχθησαν ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 449ἔξ., ἔνθα καὶ σχετικὰ χωρία τῆς Π. Διαθήκης, πρὸς τούτοις ὁμοίως πρὸβλ. καὶ κατωτέρω τὴν μνείαν σχετικῶν χωρίων κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐπὶ μέρος σωματικῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

4. Πρὸβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 451ἔξ.

γικὰς αὐτῶν λειτουργίας, οὐχὶ σπανίως, φέρονται κατὰ συνεκδοχὴν ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ τῆς Π.Διαθήκης, ὡς ἔδραι καὶ ὄργανα ψυχικῶν καὶ δὴ καθαρῶς πνευματικῶν λειτουργιῶν, ὡς ἐκ τούτου δ' ἐκρίθη σκόπιμον, ὅπως, πρὸς πληρεστέραν ἐν τῇ παρουσίᾳ πραγματεία σκιαγράφησιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ψυχοσωματικῆς ἐνότητος, ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος¹.

γ) קָרָב. Συνηθέστερον τῶν λοιπῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἄτινα, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἀρχικὴν καὶ θεμελιώδη βιολογικὴν αὐτῶν σημασίαν, ἔχουν κατὰ συνεκδοχὴν καὶ ψυχολογικὴν, θεωρούμενα ὡς ἔδραι καὶ φορεῖς ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν, ἀπαντᾷ ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ τὸ קָרָב², ὅπερ, ὡς θέλομεν κατωτέρω διαπιστώσει, ἐμφανίζει ἐξ ἐπόψεως ἀνθρωπολογικῆς μεγάλῃ ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἐννοιολογικὸν πλάτος τοῦ προεξετασθέντος ὄρου לב (καρδία). Τοῦτο δὲ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ לב (καρδία), ἡ θεμελιώδης βιολογικὴ σημασία τοῦ קָרָב δὲν ἀναφέρεται εἰς συγκεκριμένον σωματικὸν ὄργανον, ἀλλὰ διὰ τοῦ νέου τούτου ὄρου δηλοῦται τὸ σύνολον τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων τοῦ σώματος ἀνθρώπου ἢ ζώου καὶ δὴ τὰ κοιλιακὰ ὄργανα καὶ αὐτὴ ἡ κοιλία. Ἐντεῦθεν ὀρθῶς οἱ Ὁ' ἀποδίδουν τὸ קָרָב καὶ διὰ τῶν «ἐνδόσθια»³, «ἐγκοιλία»⁴, «ἐντερον»⁵ ἢ πάλιν διὰ τοῦ «κοιλία»⁶ καὶ «γαστήρ»⁷. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐκ τῶν ἀποδιδόντων τὸ קָרָב ἐβδομηκοντολογικῶν τούτων ὄρων οἱ πλεῖστοι χρησιμοποιοῦνται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον προκειμένου περὶ ζώων⁸. Οὐχὶ σπανίως ὅμως τὸ קָרָב ἐμφανίζει ἐν βιολογικῇ ἐννοίᾳ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρωπίνου

1. Ἐφεξῆς πρβλ. γενικῶς, πρὸς τοὺς ἄλλοις, ἰδίᾳ FRANZ DELITZSCH, System der biblischen Psychologie, σελ. 265έξ., J. PEDERSEN, Israel..., τόμ. I/II, σελ. 173έξ., W. EICHRODT, Theologie des A.T., τόμ. II/III, σελ. 95έξ., G. PIDOUX, L' homme dans l' Ancien Testament, σελ. 29έξ., P. van IMSCHOOT, Théologie de l' Ancien Testament, τόμ. II, σελ. 36έξ., ἔτι δὲ πρβλ. Θ. BOPEA, Ἡ δόξα περὶ τῶν σπλάγχων ὡς ἔδρας τῆς ψυχῆς.

2. Ὁ ὄρος οὗτος ἀπαντᾷ περίπου 220κις ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ.

3. Ἐξ. 12₉, 29₁₇, Λευιτ. 4₈ (δὶς), 7₈, 8₁₀, πρβλ. Σοφ. Σειρ. 10₉ ✕

4. Λευιτ. 1_{9,18} ✕

5. Γεν. 41₂₁ (δὶς), Ἐξ. 29_{13,22}, Λευιτ. 3₈ (δὶς), 9₁₄ (δὶς), 4₁₁, 8_{21,25}, 9₁₄, πρβλ. Σοφ. Σειρ. 40₈₀.

6. Σοφ. Σειρ. 34₂₀.

7. Ἰώβ 20₁₄.

8. Οὕτω μόνον εἰς τὰ ζῷα ἀναφέρονται αἱ ἐκφράσεις «ἐνδόσθια», («ἐνδοσθιαῖος»), «ἐγκοιλία» καὶ «κοιλία» (ἐξαίρεσις τοῦ χωρίου Σοφ. Σειρ. 40₈₀). Ἐξ ἄλλου μόνον εἰς τὸν ἀνθρώπον ἀφοροῦν τὰ «γαστήρ» καὶ «ἐντερον».

σώματος, ἔνθα γενικῶς εὐρήνται τὰ ἐπὶ μέρους ἐσωτερικὰ σωματικὰ ὄργανα τοῦ ἀνθρώπου, ἐν οἷς ἰδίᾳ ἡ «καρδία» (כָּלֵב)¹ ἢ καὶ ἡ μήτρα² εἰς τὰς περιπτώσεις δὲ ταύτας οἱ Ὁ' ἀποδίδουν τὸ ὁμοῦ μετὰ τῆς προθέσεως ע (ἐν) ὑπάρχον כָּרָב ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τοῦ «ἐν». Ἐνταῦθα ὁμως δὲν θά ἦτο ἄσκοπον νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὸ ὅτι ἡ γενικωτέρα αὕτη σημασία τοῦ כָּרָב ὠδήγησεν ἴσως καὶ εἰς τὴν συνηθεστάτην κατ' ἐπέκτασιν ἐπιρρηματικὴν ἢ δίκην προθέσεως χρῆσιν αὐτοῦ πρὸς δῆλωσιν τοῦ τόπου κλπ., ὅποτε τὸ πάντοτε ἐν συνδυσμῶ μετὰ προθέσεως καὶ δὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ τῆς προμνημονευθείσης ע («ἐν») ἢ μετὰ τῆς מן («ἐκ», «ἀπό»)³ ἀπαντῶν כָּרָב μεταφράζουσι οἱ Ὁ' ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τῶν ἀντιστοίχων προθέσεων⁴ ἢ διὰ τοῦ «ἐπὶ»⁵ κλπ.⁶, μάλιστα δὲ χαρακτηριστικῶς διὰ τοῦ «μέσον»⁷.

Αἱ τελευταῖαι αὗται σημασιολογικαὶ παραλλαγαὶ τοῦ כָּרָב ἀποτελοῦν τὴν γέφυραν, ἣτις ἄγει ἀπὸ τῆς βιολογικῆς εἰς τὴν κατὰ συνεκδοχὴν ψυχολογικὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν, ὡς ὑπεδηλώθη, ἐνίστε σαφῶς προσλαμβάνει ὁ εἰρημένος ὄρος. Οὕτως ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ τῆς Π. Διαθήκης τὸ כָּרָב θεωρεῖται ὡς ἡ ἔδρα οὐ μόνον τοῦ πνευματικοῦ συστατικοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι τῆς נַפְשׁוֹ («ψυχῆς»)⁸, ὡς δεικνύει ἡ ἀφήγησις περὶ τῆς διὰ τοῦ Ἡλιοῦ⁹ ἀναστάσεως τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας, ἀλλὰ συνηθέστερον καὶ ὡς ἡ ἔδρα τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπερατομικῆς πνευματικῆς δυνάμεως הַיְיָ («πνεῦμα»)¹⁰ καὶ δὴ εἰδικώτερον¹¹

1. I Σαμ. 25₈₇ («... καὶ ἐναπέθανεν ἡ καρδία αὐτοῦ ἐν αὐτῷ...»).

2. Γεν. 25₂₂ («ἐσκήρτων δὲ τὰ παιδία ἐν αὐτῇ...»).

3. Οὕτω πρβλ. Ἐξ. 23₂₆, 31₁₄, Λευτ. 17_{4,10}, 18₂₉, 20_{8,5,6,18}, 23₃₀, Ἀριθμ. 14_{18,44}, 15₃₀, Δευτ. 2_{14,15,18}, 4_{8,34}, 13_{6,14}, 15₁₁, 17_{7,15}, 18_{15,18}, 19₁₀, 21_{9,21}, 22_{21,24}, 24₇, Ἰησ. Ν. 7_{19,18}, Κρ. 10₁₆, Ψαλμ. 74₁₁, Ἀμ. 2₈, Μιχ. 5_{9,12,18}, Σοφον. 3₁₁, Ἦσ. 4₄, Ἰερ. 6_{1,30} ♣

4. Δηλ. διὰ τοῦ «ἐν» (ע) καὶ «ἐκ» (מן).

5. Γεν. 45₈, 48₁₈, Ἐξ. 10₁₁, 23₂₁, I Βασ. 20₈₉₂, Ἦσ. 5_{8,6,12}, 7₂₃, 25₁₁ κλπ.

6. Πρβλ. «μετὰ» (Ἀριθμ. 14₄₄, Δευτ. 1₄₂), «διὰ» (Ἰησ. Ν. 3₂, 24₁₇), «αὐτῷ» (Ἰησ. Ν. 3₃₅), «ἐν τῇ» (Ἦσ. 19₁₄), Ἑβραϊστικῶς πρβλ. «ἐργάζεσθαι» (Ἀββ. 3₂₇), «πᾶς» (Ἐξ. 8₁₈), «κείμαι» (Ἰησ. Ν. 4₆).

7. Ἐξ. 31₁₄, Δευτ. 2₁₆, 4₈₄, 11₆, 29_{10,16}, Ἰησ. Ν. 1₁₁, Κρ. 1_{29,80,82,88}, 3_{6,10,16}, 18_{7,20}, I Σαμ. 4₈, 16₁₈, Ψαλμ. 46₈, 48₁₀, 55_{11,16}, 74_{4,11,12}, 78₂₈, 82₁, 101_{2,7}, 110₂, 138₇, Ἀμ. 5_{17,7,8,10}, Μιχ. 5_{6,7,9,12,18}, Ἰωήλ 2₂₇, Ἀββ. 3_{2β}, Σοφον. 3_{6,15}, Ἦσ. 4₄, 5₂₅, 12₆, Ἰερ. 6₁, Θρ. 4₁₆, 3₄₅, 4₁₈, Ἰεζ. 22₂₇.

8. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΕ', σελ. 620.

9. I Βασ. 17₂₁ («... ἐπιστράφητο δὴ ἡ ψυχὴ τοῦ παιδαρίου εἰς αὐτόν»), ²² (ὅπερ κατὰ τὴν πιστὴν ἐκ τοῦ ἔβρ. κειμένου μεταφράσασιν ἐν τοῖς «Ἐξαπλοῖς» τοῦ Ὁριγένους ἔχει ὡς ἔξῃς: «...καὶ ἐπεστράφη ἡ ψυχὴ τοῦ παιδαρίου πρὸς ἔγκατον αὐτοῦ καὶ ἔζησεν»).

10. Πρβλ. Ζαχ. 12₁.

11. Περὶ τοῦ הַיְיָ («πνεύματος») γενικῶς πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 96ἔξ.

ἐν τῇ ἐκδηλώσει αὐτοῦ ὡς ζωαρχικοῦ «πνεύματος»¹, ἢ ὡς πνευματικῆς ἀρχῆς² καὶ βεβαίως ὡς χαρισματικοῦ «πνεύματος»³. Εἰς τὰς προμνημονευθεῖσας περιπτώσεις τῆς ψυχολογικῆς χρήσεως τοῦ **רָךְ**, ὅπερ καὶ πάλιν ἀπαντᾷ ὁμοῦ μετὰ τινος προθέσεως καὶ δὴ μετὰ τῆς **א** («ἐν») ⁴, σπανιώτατα δὲ μετὰ τῆς **ע** («ἐπί») ⁵, τοῦτο ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν **ו** ἀπλῶς διὰ τοῦ «εἰς»⁶ καὶ ἔστιν ὅτε διὰ τοῦ «ἐγκατα»⁷, ἐνῶ συνηθέστερον διὰ τοῦ «ἐν»⁸. Περαιτέρω τὸ **רָךְ**, τὸ ὁποῖον, ὡς ἀνωτέρω διεπιστώσαμεν, ἐν τῇ ἀρχικῇ βιολογικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ δηλοῖ καὶ τὴν ἔσω θωρακικὴν χώραν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἔνθα εὔρηται ἡ «καρδία» (**לֵב**) ὡς σωματικὸν ὄργανον, ἀναγνωρίζεται ἐπίσης κατὰ συνεκδοχὴν ὡς ἡ **ε δ ρ α** τῆς «καρδίας» (**לֵב**) καὶ ἐν τῇ ψυχολογικῇ καὶ πνευματικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ⁹. Ἐν προκειμένῳ δὲ τὸ μόνον μετὰ τῆς προθέσεως **א** («ἐν») συνδεόμενον **רָךְ** μεταφράζεται ὑπὸ τῶν **ו** καὶ πάλιν ἀπλῶς διὰ τοῦ «ἐν»¹⁰, ἀλλὰ χαρακτηριστικῶς καὶ διὰ τοῦ «ἐντός»¹¹.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων περὶ τῆς συνεκδοχικῆς χρήσεως τοῦ ἐν εἰδικωτέρα ἐννοία ἀνθρωπολογικοῦ ὄρου **רָךְ** συναγεται, νομίζομεν, τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ὅρος ἐμφαίνει καὶ ἐν ψυχολογικῇ καὶ πνευματικῇ ἐννοίᾳ τὸν **ε σ ω ε ν θ ρ ω π ο ν**. Τοῦτο ἄλλως τε διαπιστοῦται καὶ ὑπὸ τῆς σειρᾶς ἐκείνης τῶν σχετικῶν χωρίων, ἔνθα τὸ **רָךְ** θεωρεῖται ὡς τὸ **ψ υ χ ι κ ὸ ν** καὶ **π ν ε υ μ α τ ι κ ὸ ν** κέντρον, ἦτοι ἀνάλογόν πως τοῦ πνευματικοῦ συστατικοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ δηλοῦται διὰ τοῦ ὄρου **שָׁרָף** («ψυχῆ»), ἀντὶ τοῦ ὁποῖου μάλιστα καὶ χρησιμοποιεῖται, ἐφ' ὅσον ἔστιν ὅτε τὸ **רָךְ** προσλαμβάνει πράγματι τὴν ἐννοίαν τῆς **שָׁרָף** («ψυχῆς»), ὡς, πρὸς τοὺς ἄλλοις¹², δεικνύει καὶ τὸ ἐξῆς χωρίον: «... τῶ πλησίον αὐτοῦ

1. Ἀββ. 2₁₀.2. Ἡσ. 19₈, 26₉ («... ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμά μου ἐντός μου σὲ ἐκζητεῖ...»), Ἰεζ. 11₁₉, 36₂₆.3. Ψαλμ. 51₁₂, Ἡσ. 63₁₁, Ἰεζ. 36₃₁. Πρβλ. ἐπίσης Ἦσ. 5₄, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ «πνεύματος πορείας» (**רוּחַ יְיָ**).4. Ψαλμ. 51₁₂, Ἦσ. 5₄, Ἀββ. 2₁₀, Ζαχ. 12₁, Ἡσ. 19₈, 26₉, 63₁₁, Ἰεζ. 11₁₉, 36_{26, 27}.5. I Βασ. 17_{21, 22}.6. I Βασ. 17₂₁.7. Ψαλμ. 51₁₂, πρβλ. I Βασ. 17₂₂.8. Ἦσ. 5₄, Ἀββ. 2₁₀, Ζαχ. 12₁, Ἡσ. 19₈, 63₁₁, Ἰεζ. 11₁₉, 36_{26, 27}.9. Ψαλμ. 39₄, 55₅, 109₂₂, Ἡσ. 19₁, Ἰερ. 23₉, Θρ. 1₂₀.10. Ψαλμ. 55₅, Ἡσ. 19₁, Ἰερ. 23₉, Θρ. 1₂₀.11. Ψαλμ. 39₄, 109₂₂.12. Οὔτω πρβλ. π.χ. Ψαλμ. 109₁₈.

λαλεῖ εἰρηνικὰ καὶ ἐν αὐτῷ ἔχει τὴν ἔχθραν»¹. Λίαν διαφωτιστικὸν ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοιαύτην κατὰ συνεκδοχὴν σημασίαν τοῦ **קָרָה**, ἐκφράζοντος, ὡς εἶδομεν, τὸν ἔσω ἄνθρωπον, εἶναι ἰδίᾳ καὶ τὸ ψαλμικόν: «... τὸ δὲ ἔσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ καρδία βαθεῖα»². Δὲν θὰ ἔπρεπε μάλιστα νὰ ἀγνοηθῆ ἔν προκειμένῳ, ὅτι τὸ **קָרָה** ἐμφανίζεται ἐπίσης καὶ ὡς ἡ ἔ δ ρ α τ ο ὕ («ἐ γ ὡ»), περὶ οὗ μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἀκόλουθον χωρίον, ἀνῆκον εἰς τὸ φιλολογικὸν γένος τοῦ **μ ο ν ο λ ό γ ο υ**³: «Ἐγέλασε δὲ Σάρρα ἐν ἑαυτῇ λέγουσα..»⁴. Ὡς θὰ ἀνέμενέ τις, μεθ' ὅσα ἤδη διεπιστώθησαν περὶ τῆς κατὰ συνεκδοχὴν ψυχολογικῆς καὶ πνευματικῆς ἐννοίας τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ ὅρου **קָרָה**, τοῦτο ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ ὡς συνώνυμον τοῦ **לֵב** («καρδία»), ἐν τῇ συνεκδοχικῇ βεβαίως σημασίᾳ αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν, οὐχὶ σπανίως, ἐν μὲν τῷ Μασωρ. κειμένῳ οἱ δύο οὗτοι ὅροι (**קָרָה** καὶ **לֵב**) εὐρηνται ὡς συνώνυμοι καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἔτι στίχῳ⁵, παρὰ δὲ τοῖς Ο' ἐπιτυχῶς, ὅσον καὶ χαρακτηριστικῶς, ἀποδίδεται τὸ **קָרָה** διὰ τοῦ «καρδία»⁶, ὡς π.χ. καὶ ἐν τῷ ἀντιθετικῷ παραλληλισμῷ: «τῷ στόματι αὐτῶν εὐλογοῦσι καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο»⁷, ἔνθα διὰ τῶν ὅρων «στόμα» (**פֶּה**) καὶ «καρδία» (**קָרָה**) δηλοῦνται ἀντιστοίχως ὁ ἔξω καὶ ὁ ἔσω ἄνθρωπος⁸.

Τέλος ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἐνταῦθα καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ **קָרָה**, ὡς τὸ συνώνυμον τοῦ ὅρου **נַפְשׁ** («ψυχὴ»), θεωρεῖται, πρὸς τοῖς ἄλλοις⁹, καὶ ὡς ἡ ἔ δ ρ α τ ῆ ς ἡ θ ι κ ῆ ς, ὡς δεικνύει καὶ τὸ μεσσιακὸν χωρίον τοῦ Ἱερεμίου, ἐν τῷ ὁποίῳ, σημειωτέον, προσφυῶς οἱ Ο' μεταφράζουν τὸ **קָרָה** διὰ τοῦ «διάνοια»: «... μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, φησὶ Κύριος, Διδούς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν γράψω αὐτούς»¹⁰.

1. Ἱερ. 9₇.

2. Ψαλμ. 64₇. Πρβλ. ἐπίσης Ἡσ. 16₁₁. («Διὰ τοῦτο ἡ κοιλία μου ἐπὶ Μωάβ ὡς κισθάρᾳ ἠχῆσει, καὶ τὰ ἐντός μου διὰ τὴν Κίρ-Χέρρες»).

3. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ N P BRATSIOTIS, Der Monolog im A T, σελ. 46.

4. Γεν. 18₁₂.

5. Πρβλ. Παροιμ. 14₃₃ («Ἐν καρδίᾳ (**לֵב**) ἀγαθῆ ἀνδρὸς σοφία, ἐν δὲ καρδίᾳ

(**קָרָה**) ἀφρόνων οὐ διαγινώσκειται»).

6. Ψαλμ. 5₁₀ («ἡ καρδία αὐτῶν ματαία...»), 94₁₈ («... τὸ πλῆθος τῶν ὀδυνῶν μου ἐν τῇ καρδίᾳ μου...»), Παροιμ. 14₃₃, 26₂₄ («... ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τεκταίνεται δόλος»).

7. Ψαλμ. 62₈.

8. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 593, ὑπόσημ. 4.

9. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 40₃₀ («Ἐν στόματι ἀναιδοῦς γλῶσσοι ἀπαίτηται, καὶ ἐν κοιλίᾳ αὐτοῦ πυρὶ καίεται»).

10. Ἱερ. 31₃₃.

Ἐνῶ ἄλλως τε ἐν τῇ I Βασιλειῶν τὸ **רַךְ** ἐμφανίζεται καὶ ὡς ἡ ἐν τῷ ἀνθρώ-
 πῳ ἔδρα τῆς «θείας φρονήσεως» (**וַיִּרְךְ אֱלֹהִים אֶת אָדָם**)¹.

δ) רַךְ. Ἐξ ἐπόψεως ἀνθρωπολογικῆς συναφῆς ἐν πολλοῖς πρὸς τὸ
 μόλις ἐξετασθὲν **רַךְ** εἶναι τὸ σπανιώτερον αὐτοῦ ἀπαντῶν ἐν τῷ Μασωρ. κει-
 μένῳ **רַךְ**², τοῦ ὁποῦ βεβαίως ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία εἶναι
 ἐπίσης βιολογική. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰ σχετικὰ δεδομένα τῆς Π.Δια-
 θήκης διὰ τοῦ **רַךְ**³ δηλοῦται ἐν πρώτοις ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔστιν
 ὅτε τοῦ ζώου⁴, οὐ μόνον ἐν τῇ γενικωτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ἣτις ἐμφαίνει τὴν
 τε ἐξωτερικὴν⁵ καὶ δὴ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ σώματος χώραν ἢ τὴν κοιλιακὴν
 χώραν καθ' ὅλου⁶, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἐσωτερικῶν ὀργάνων⁷, ἀλλὰ συν-
 ηθέστερον ἐν τῇ εἰδικωτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ, δι' ἧς δηλοῦται ὁ στόμαχος καὶ
 τὸ πεπτικὸν ἐν γένει σύστημα⁸, κυρίως ὅμως ἡ μητρικὴ κοιλία, ἡ μήτρα⁹.
 Ἐν τῇ τελευταίᾳ μάλιστα σημασίᾳ γίνεται χρῆσις τοῦ **רַךְ** προκειμένου περὶ
 ἀμφοτέρων τῶν γεννητόρων¹⁰ καὶ ἔστιν ὅτε περὶ μόνου τοῦ ἀνδρός¹¹, πρὸς
 ἔκφρασιν τῆς πατρότητος. Κατὰ ταῦτα προσφυῶς οἱ Ο' ἀποδίδουν τὸ **רַךְ**
 ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν διὰ τοῦ «κοιλία»¹², πολλακίς δὲ καὶ διὰ τοῦ «γαστήρ»¹³,

1. I Βασ. 3₂₈ («...ὅτι φρονήσις Θεοῦ ἐν αὐτῷ τοῦ ποιεῖν δικαίωμα»).

2. Κατὰ πρόχειρον ἀρίθμησην ὁ ὅρος οὗτος ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ ἀπαντᾷ περίπου
 εἰς 72 περιπτώσεις.

3. Ἐν προκειμένῳ πρβλ. τὴν ἀνωτέρω (σελ. 33, ὑποσημ. 1), μνημονευθεῖσαν
 βιβλιογραφίαν.

4. Οὕτω πρβλ. Ἰώβ 40₁₆ («ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστροῦ»), ἔνθα
 ὁ λόγος περὶ τοῦ ἵπποποτάμου.

5. Πρβλ. Ἀσμ. 7₈ («...κοιλία σου θημιονά σίτου πεφραγμένη ἐν κρίνοις»).

6. Πρὸς τοὺς ἄλλους, πρβλ. Ἀριθμ. 5_{21,22,27}, Κρ. 3_{21,22}, Ψαλμ. 44₂₆.

7. Σημειωτέον ἐναυθῶν ὅτι χαρακτηριστικῶς οἱ Ο' ἀποδίδουν ἀπαξ τὸ **רַךְ** διὰ
 τοῦ «σπλάγχνα», ἀν καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρὶον (Παροιμ. 26₂₂) ἀναφέρεται εἰς τὴν
 συνεκδοχικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου.

8. Ἰώβ 20_{15,28}, Ψαλμ. 17₁₄, Παροιμ. 18₂₀, 13₂₀ καὶ Ἰεζ. 3_{8α}, ἔνθα οἱ Ο' με-
 ταφράζουσι «στόμα» προφανῶς ἕνεκα τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ (Ἰεζ. 3_{8β}) ὑπάρχοντος **רַךְ**
 («κοιλία»).

9. Γεν. 25_{20,24}, 30₂, 38₂₇, Κρ. 13_{5,7β}, 16₁₇, Ἰώβ 1₂₁, 3_{10,11}, 10₁₀, 19₁₇, 31_{15,18},
 Ψαλμ. 22_{10,11}, 58₄, 71₈, 127₈, 139_{18β}, Ἐκκλ. 5₁₄, 11₆, Ὠστ. 12₄, Ἦσ. 13_{18α}, 44₂, 46₈, 48₈,
 49_{1,5,15}, Ἰερ. 1₅, πρβλ. Ὠστ. 9₁₁.

10. Δευτ. 7₁₉, 28_{4,11,18,58}, 30₉, Ὠστ. 9₁₆, Μιχ. 6₇.

11. Πρβλ. Ψαλμ. 132₁₁, Παροιμ. 31₂.

12. Γεν. 25₂₄, 30₂, Ἀριθμ. 5_{21,27}, Δευτ. 7₁₈, 28_{4,11,12}, Κρ. 3_{21,22}, 13₅, 16₁₇, Ἰώβ
 1₂₁, 15_{8,5}, 20₁₅, Ψαλμ. 22₁₁, 132₁₁, Παροιμ. 18₂₀, 20_{27,80}, 31₂, Ἀσμ. 7₈, Ὠστ. 9₁₀, 12₄,
 Μιχ. 6₇, Ἰων. 2₃, Ἀββ. 3₁₈, Ἦσ. 44₂, 46₈, 48₈, 49_{1,5,15}, Ἰερ. 1₅.

13. Γεν. 25₂₈, 38₂₇, Ἀριθμ. 5₂₂, Κρ. 13_{5,7β}, Ἰώβ 3_{10,11}, 10₁₀, 15₂, 20₂₈, 31_{15,18},
 32_{18,10}, 38₂₉, 40₁₆, Ψαλμ. 17₁₄, 22₁₀, 31₁₀, 44₂₆, 58₄, 71₈, 127₈, 139_{18β}, Ἐκκλ. 5₁₄, 11₅.

ἐνῶ ἀπαξ καὶ διὰ τοῦ «σπλάγχχνα»¹, ὁμοῦ δὲ μετὰ τοῦ **יָרָב** («καρπός») κατ' ἔννοιαν διὰ τοῦ «τέκνον»². Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ὅτι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ **לֵב** («καρδία»), ὅπερ, ὡς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ διεπιστώσαμεν³, ἐνῶ σπανίως εὔρηται ἐν τῇ ἀρχικῇ καὶ θεμελιώδει αὐτοῦ σημασίᾳ, συνηθέστατα ἔχει κατὰ συνεκδοχὴν ψυχολογικὴν ἔννοιαν, τὰ σχετικὰ χωρία τῆς Π. Διαθήκης, ἐνθα ὑπάρχει τὸ **לֵב**, ἀναφέρονται κατὰ μεγίστην πλειονότητα εἰς τὴν βιολογικὴν τοῦ ὄρου τούτου σημασίαν. Δὲν θὰ ἔπρεπε δὲ νὰ παροραθῇ ἐν προκειμένῳ καὶ ἡ κατ' ἐπέκτασιν ἐκ τῆς ἀρχικῆς καὶ θεμελιώδους αὐτοῦ σημασίας χρήσις τοῦ **לֵב** ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ⁴, ἐνῶ ἐξ ἄλλου τοῦτο ἀπαντᾷ ἀπαξ καὶ ὡς ἀρχιτεκτονικὸς ὅρος⁵. Ἡ ἤδη ἐκτεθεῖσα ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης βιολογικὴ σημασία τοῦ **לֵב**, δηλοῦντος γενικώτερον τὴν κοιλιακὴν χώραν καθ' ὅλου, ἀποτελεῖ, νομίζομεν, τὴν ἐννοιολογικὴν βάσιν τῆς κατὰ συνεκδοχὴν χρήσεως τῆς εἰρημένης ἐβραϊκῆς λέξεως, ὡς ψυχολογικοῦ ὄρου τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π. Διαθήκης.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ συνεκδοχικὴν ἀνθρωπολογικὴν ἔννοιαν τοῦ **לֵב**, ὑπογραμμίζομεν κατ' ἀρχὴν τὴν ὑποδηλωθεῖσαν στενὴν ἐν προκειμένῳ σημασιολογικὴν συγγένειαν, ἣτις ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ ἤδη ἐξεταζομένου ὄρου καὶ τοῦ προηγηθέντος **קָרָב**⁶. Οὕτω καὶ διὰ τοῦ **לֵב** ἐμφαίνεται γενικῶς ὁ ἔσω ἄνθρωπος, ὡς τὸ κέντρον τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου⁷. Ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερον τὸ **לֵב** θεωρεῖται ἐπίσης ὡς ἡ ἔδρα τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικῶν δυνάμεων **רוּחַ** («πνεῦμα») ⁸ καὶ **חַוָּה** («πνοή») ⁹. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Παροιμιῶν τὸ **לֵב** ἀπαντᾷ ὁμοῦ μετὰ τοῦ **תָּרַח** («ταμειῶν») ¹⁰.

1. Παροιμ. 26₂₃.

2. Ἡσ. 13_{9α}.

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 588έξ.

4. Ἰωβ 38₂₉, Ἰων. 2₃.

5. Ι Βασ. 7₂₀.

6. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 33έξ.

7. Ἰωβ 15₂, 32₁₉, Παροιμ. 18₈, 20₈₀, 26₂₂. Ἄπαντα τὰ χωρία ταῦτα κατὰ τὸ Μασωρ. κείμενον.

8. Ἰωβ 32₁₈, πρβλ. Ἰωβ 15₂, ἐνθα γίνεται, νομίζομεν, λογοπαίγνιον διὰ τῆς χρήσεως τοῦ ὄρου **רוּחַ** («πνεῦμα») ἐν τῇ μεταφορικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ, περὶ ἧς πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 98έξ.

9. Παροιμ. 20₃₇, περὶ οὗ πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 306.

10. Παροιμ. 20₂₇, 26₂₃, πρβλ. 18₈, 20₈₀ (εἰς ἀπάσας τὰς περιπτώσεις ταύτας εὔρηται ὁ τύπος **לֵב תָּרַח**).

Πρὸς τούτοις ὁμως εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας ἐν προκειμένῳ, ὅτι καὶ τὸ **נַפְשׁ** χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὡς ἐν τινι μέτρῳ συνώνυμον τοῦ δηλοῦντος τὸ ἀνθρώπινον πνευματικὸν συστατικὸν ὄρου **נַפְשׁ** («ψυχή»)¹, ὡς σαφῶς δεικνύουν τὰ χωρία ἐκεῖνα, ἐνθα τὸ **נַפְשׁ** εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῶν ρημάτων **שָׁשׂוּ** («ταράσσομαι»)², **נָגַן** («πτοῦμαι»)³ καὶ **כּוּן** («ετοιμάζω»)⁴. Χαρακτηριστικὴ ἐπίσης εἶναι ἐνταῦθα καὶ ἡ σχετικὴ ἔκφρασις **שָׁמַר בְּבָבַי** («φυλάσσω ἐν τῷ ἐσωτερικῷ»)⁵ προκειμένου περὶ τῶν παραινέσεων⁶. Εἰς ἀπάσας δὲ τὰς περιπτώσεις ταύτας τῆς κατὰ συνεκδοχὴν χρήσεως τοῦ **נַפְשׁ** ὡς ψυχολογικοῦ καὶ πνευματικοῦ ὄρου, τοῦτο δέον ὅπως ἀποδίδηται διὰ τοῦ («ἐσωτερικόν»), ὡς εἶδομεν ὅτι ἀποδίδεται ἐν τῇ συνεκδοχικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ καὶ τὸ **רָקַק**, ἐνῶ προσφυῶς οἱ Ὁ μεταφράζουσιν τοῦτο ἅπαξ κατ' ἐννοίαν καὶ διὰ τοῦ «καρδία»⁷.

ε) **הַעֵי**. Ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία τοῦ **הַעֵי**⁸, ἥτις εἶναι ἐπίσης βιολογικὴ, ὑποδηλοῖ ἤδη τὴν ὑπάρχουσαν στενὴν ἐννοιολογικὴν αὐτοῦ συγγένειαν ἰδίᾳ μὲν πρὸς τὸ μόλις προηγηθὲν **נַפְשׁ**⁹, εἶτα δὲ καὶ πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἐξετασθὲν **רָקַק**¹⁰. Πράγματι δὲ καὶ τὸ **הַעֵי**, ὅπερ σημειωτέον ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ ἀπαντᾷ σπανιώτερον¹¹ τῶν προμνημονευθέντων δύο σχετικῶν πρὸς αὐτὸ ὄρων, ἐν βιολογικῇ ἐννοίᾳ σημαίνει γενικῶς τὴν ἐσωτερικὴν κοιλιακὴν χώραν μετὰ τῶν σπλάγχχνων καὶ δὴ ἐν πρώτοις εἰδικώτερον τὰ ἔντερα¹² καὶ τὸ πεπτικὸν σύστημα καθ' ὅλου, δηλ. τὴν κοιλίαν¹³,

1. Σημειωτέον ὅτι οἱ Ὁ ἀποδίδουν ἴσως τὸ **נַפְשׁ** διὰ τοῦ «ψυχή» ἐν Παροιμ.

13_{25,18}.

2. Ψάλμ. 31₁₀ (κατὰ λέξιν «σκοτιζομαι» (;)).

3. Ἀββ. 3₁₈.

4. Ἰώβ 15₈₆, ὁμοῦ μετὰ τοῦ **מְרַמָּה** («δόλος»).

5. Παροιμ. 22₁₈.

6. Πρβλ. Παροιμ. 22₁₇.

7. Παροιμ. 22₁₈.

8. Καὶ ἐν προκειμένῳ ἐπίσης ἰσχύει ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία ἡ μνημονευθεῖσα ἀνωτέρω, σελ. 33, ὑποσημ. 1.

9. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 37έξ.

10. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 33έξ.

11. Ὁ ὅρος οὗτος ἀπαντᾷ ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ εἰς 32 περιπτώσεις, ἅπαξ δὲ τὸ ἀντίστοιχον αὐτοῦ ἀραμαϊκὸν **הַעֵי** ἐν Δαν. 2₉ ✠

12. Διαφωτιστικὰ εἶναι ἐν προκειμένῳ τὰ χωρία Π Σαμ. 20₁₀ («ἐξεχύθη ἡ κοιλία αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν»), Π Χρον. 21_{15β} («ἔως οὗ ἐξέληθ ἡ κοιλία σου»), 18 («ἐξήλθεν ἡ κοιλία αὐτοῦ»), πρβλ. Π Χρον. 21_{18α,18β}.

13. Ἀριθμ. 5_{22α}, Ἰώβ 20_{14α}, Ἰεζ. 3_{8β}, 7₁₀.

ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μόνον ἔστιν ὅτε τοῦ ζώου¹. Περαιτέρω συνήθως διὰ τοῦ **קַמֵּן** δηλοῦται κατ' ἐπέκτασιν ἡ μήτρα ἢ ἡ μητρικὴ κοιλία² καὶ δὴ, πρὸς ἔκφρασιν τῆς πατρότητος, καὶ ἡ πατρικὴ κοιλία³, ἐνῶ σπανιώτατα γίνεται χρῆσις αὐτοῦ προκειμένου περὶ ἀμφοτέρων τῶν γεννητόρων⁴. Πρὸς τούτοις τὸ **קַמֵּן** καταντᾷ νὰ ἐμφαίνῃ καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἐξωτερικὴν κοιλιακὴν χώραν⁵. Ἐντεῦθεν λοιπὸν οἱ Ὁ' εὐστόχως ἀπέδωσαν τὸ **קַמֵּן**, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διὰ τοῦ «κοιλία»⁶, ὅπερ καὶ καλύπτει γενικῶς τὰς ἡδὴ ἐκτεθείσας σημασιολογικὰς τῆς ἐβραϊκῆς ταύτης λέξεως παραλλαγάς, τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν ἀρχικὴν καὶ θεμελιώδη βιολογικὴν αὐτῆς ἔννοιαν.

Ἐνίοτε ὅμως τὸ **קַמֵּן** («κοιλία») ἀπαντᾷ κατὰ συνεκδοχὴν καὶ ὡς ψυχολογικὸς ὅρος τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π. Διαθήκης καὶ ὡς ἐκ τούτου ἄλλως τε ἐκρίθη σκόπιμος ἡ ἐξέτασις αὐτοῦ ἐνταῦθα. Οὕτως εἰς τὴν συνεκδοχικὴν χρῆσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὅρου εἰσάγει, νομίζομεν, καὶ ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος κεφαλαίου μνημονευθεὶς μονόλογος τοῦ Ἱερεμίου⁷: «τὴν κοιλίαν μου, τὴν κοιλίαν μου ἀλγῶ...»⁸, ἔνθα ὁ προφῆτης αἰσθάνεται τὸ ψυχικὸν ἄλγος ὡς σωματικὸν ἀκριβῶς ἐν τῇ «κοιλίᾳ» (**קַמֵּן**) αὐτοῦ. Ἡ δ' ἔρευνα τῶν σχετικῶν χωρίων δεικνύει, ὅτι ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ καὶ τὸ **קַמֵּן** («κοιλία») ἐμφαίνει γενικῶς τὸν ἔσω ἄνθρωπον θεωρούμενον ἐπίσης ὡς ψυχολογικὸν καὶ πνευματικὸν κέντρον, καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον ὁ εἰρημένος ὅρος, ἐκτὸς τοῦ προδηλωθέντος συνδέσμου αὐτοῦ μετὰ τοῦ ρήματος **לֵיט** (I) («ἀλγῶ») ⁸, εὐρηται χαρακτηριστικῶς καὶ ὡς ὑποκείμενον τῶν ρημάτων **המָה** ⁹ («θροοῦμαι») ¹⁰, «ἠγῶ» ¹¹, «ταράσσομαι» ¹² **קַמֵּן** (I) ¹³ («ταράσσο-

1. Ἰων. 2_{1,2}.

2. Γεν. 25₂₈, Ρουθ 1₁₁, Ψαλμ. 71₈, Ἡσ. 49₁.

3. Γεν. 15₄, II Σαμ. 7₁₂, 16₁₁, II Χρον. 32₂₁.

4. Ἡσ. 48₁₀.

5. Ἰσ. 5₁₄, πρβλ. τὸ ἀραμ. χωρίον Δαν. 2₈₂.

6. Γεν. 25₂₈, Ἀριθμ. 5_{22α}, Ρουθ 1₁₁, II Σαμ. 7₁₂, 16₁₁, 20₁₀, II Χρον. 21_{15α}, 16_β, 18₁₀, 32₂₁, Ἰώβ 30₂₇, Ψαλμ. 22₁₇, 40₉, 71₈, Ἰσ. 5_{4,14}, Ἰων. 2_{1,2}, Ἡσ. 11₁₁, 48₁₀, 49₁, Ἱερ. 4₁₉ (δὲς), Θρ. 1₂₀, Ἰεζ. 3₈, 7₁₉, Σοφ. Σειρ. 51₂₁, πρβλ. Δαν. 2₈₂.

Πρὸς τούτοις πρβλ. «ἐκ σου» (**עַל קַמֵּן**) ἐν Γεν. 1₅₄.

7. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 451, ὑπόσημ. 4.

8. Ἱερ. 4₁₉.

9. Πρβλ. Ἱερ. 31₂₀ («ἀναταράσσομαι»). Πρβλ. Ἡσ. 63₁₅, ἐνθα γίνεται χρῆσις τοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης **קַמֵּן** («ἀναταραχή»).

10. Ἰσ. 5₄.

11. Ἡσ. 16₁₁, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὸ **קַמֵּן** («καθάρα»), πρὸς ἣν καὶ περσομοιάζεται ἐνταῦθα τὸ **קַמֵּן** («κοιλία»).

12. Σοφ. Σειρ. 51₂₁.

13. Τοῦτο δέον ὅπως ἀποδοθῇ κατὰ λέξιν διὰ τοῦ «ἀναβράζω».

μαι»¹, («προσταράσσομαι»²) καὶ **קתר** («ἐκζέω»)³. Πρὸς τούτοις διαφωτιστικὸν εἶναι ἐν προκειμένῳ καὶ τὸ ἐξῆς χωρίον: «... καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου»⁴.

Μεθ' ὅσα ἤδη ἐξετέθησαν εἶναι δυνατὸν, οὐχὶ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου, νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ τὸ κατὰ συνεκδοχὴν ἀπαντῶν **מַעַי** («κοιλία») χρησιμοποιεῖται ὡς συνώνυμον ἀμέσως μὲν τοῦ **לֵב** («καρδία») καὶ τῶν λοιπῶν προεξετασθέντων σχετικῶν ἀνθρωπολογικῶν ὄρων **קרב** καὶ **בִּטְן**, ἐμμέσως δὲ καὶ τοῦ δηλοῦντος τὸ ἀνθρώπινον πνευματικὸν συστατικὸν ὄρου **נַפְשׁ** («ψυχὴ»), ἐφ' ὅσον τὸ **לֵב** («καρδία»), ἀλλ' ἐν τινι μέτρῳ καὶ τὰ **קרב** καὶ **בִּטְן**, εἶναι συνώνυμα ἐκείνου ἐν τῇ συνεκδοχικῇ βεβαίως ἐννοίᾳ αὐτῶν. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι καὶ τὸ **מַעַי** («κοιλία») θεωρεῖται ὡς ἡ ἔδρα τῆς «καρδίας» (**לֵב**) ἐν τῇ ψυχολογικῇ καὶ πνευματικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ, περὶ οὗ σαφῶς ὁμιλεῖ καὶ τὸ ψαλμικόν: «ἐγεννήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηρόμενος ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου»⁵. Ἐν ὄψει λοιπὸν τῶν δεδομένων τούτων διακαιοῦνται βεβαίως οἱ Ο', ὅτινες ἔστιν ὅτε ἀπέδωσαν τὸν ὄρον **מַעַי** καὶ διὰ τοῦ «καρδία»⁶, ἅπαξ δὲ κατ' ἐννοίαν καὶ διὰ τοῦ «ἔλεος»⁷.

ς) **קתר**, **קתר**. Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, ἅτινα κατὰ συνεκδοχὴν φέρονται ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ὡς ἔδραι ψυχικῶν καὶ καθαρῶς πνευματικῶν λειτουργιῶν, λίαν χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περιπτωσις τῆς ἐβραϊκῆς λέξεως **קתר**, **קתר**⁸, τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις μόνον προκειμένου περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δὲ λέξις αὕτη, ἐνῶ ἐν τῷ ἐνικῷ ἀριθμῷ ἔχει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον βιολογικὴν σημασίαν, ἐμφαίνου-

1. Θρ. 1₉₀, 2₁₁.

2. Σοφ. Σειρ. 4₈ («καρδίαν παρωργισμένην μὴ προσταράξῃς»). Βεβαίως τὸ **מַעַי**

(«καρδία») δὲν εἶναι ἐνταῦθα ὑποκείμενον, ἀλλ' ἀντικείμενον τοῦ ῥήματος **קתר** (I).

3. Ἰώβ 30₃₇.

4. Ψαλμ. 40_{9β}.

5. Ψαλμ. 22_{15β}.

6. Θρ. 2₁₁, Σοφ. Σειρ. 4₈, πρβλ. Ψαλμ. 40_{9β}, ἐνθα κώδικές τινες ἔχουν «καρδία».

7. Ἡσ. 63₁₅.

8. Ἐνταῦθα παραπέμπομεν καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀνωτέρω (σελ. 33, ὑποσημ. 1) μνημονευθεῖσαν βιβλιογραφίαν.

9. Τὸ **קתר**, **קתר** ἐν ἐνικῷ ἀριθμῷ ἀπαντᾷ ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ εἰς 31 περιπτώσεις.

σα τὴν «μῆτραν»¹ καὶ ἐντεῦθεν οὕτως ὀρθῶς ἀποδίδεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον², ὑπὸ τῶν Ο', ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ (מִמְּטָרָא) εὐρηται, ὡς θέλομεν εὐθὺς διαπιστώσει, κατὰ συνεκδοχὴν πάντοτε, ἐν πνευματικῇ, νομίζομεν, ἐννοία. Ἡ σημασιολογικὴ αὕτη διαφορὰ τοῦ ἐνικοῦ מִמְּטָרָא, מִמְּטָרָא ἀπὸ τοῦ πληθυντικοῦ מִמְּטָרָא δημιουργεῖ ἐκ πρώτης βεβαίως ὄψεως καὶ μόνον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι πρόκειται περὶ δύο διαφόρων ἐβρ. λέξεων, ὡς π.χ. γίνεται δεκτὸν καὶ ἐν τῇ νεωτάτῃ Konkordanz τοῦ Μασωρ. κειμένου ὑπὸ τῶν G. Lisowsky καὶ L. Rost³. "Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν ἐνδιαφέροντα τὴν παροῦσαν ἔρευναν π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ν τ ὴ π ο ν τοῦ מִמְּטָרָא, מִמְּטָרָא, ὅστις, ὡς εἴπομεν, εἶναι τὸ 39κις ἀπαντῶν ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ מִמְּטָרָא, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐν πρώτοις, ὅτι καὶ τοῦ πληθυντικοῦ τούτου τύπου ὑπόκειται ὡς βᾶσις ἡ βιολογικὴ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία, τὴν ὁποίαν, ὡς ἐδηλώθη, πάντοτε ἔχει ὁ ἐνικὸς τύπος, ἦτοι τὸ מִמְּטָרָא, מִמְּטָרָא («μῆτρα»). Οὕτως ἀρχικῶς τὸ מִמְּטָרָא σημαίνει ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ τὸ מִמְּטָרָא, מִמְּטָרָא, δηλ. «μῆτρα», ὡς ἐπιτυχῶς πάλιν ἀποδίδουν οἱ Ο' καὶ τὸ מִמְּטָרָא⁴, ἐνῶ ἀπαξ, καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἀναφέρεται εἰς ἄνδρα, μεταφράζουσι προσφυῶς διὰ τοῦ («ἔντερα»)⁵.

Προσεκτικῇ ὁμως ἐξέτασις τῶν σχετικῶν χωρίων δεικνύει, ὅτι τὸ מִמְּטָרָא μόνον δις καὶ ἀπὸ τινος ἐπόψεως κυριολεκτεῖ, εὐρηται δηλ. ὡς βιολογικὸς ὄρος ὅρο⁶ καὶ αἱ δύο ὁμως περιπτώσεις αὗται ἀποτελοῦν τὴν γέφυραν τὴν ἀγούσαν ἀπὸ τῆς βιολογικῆς εἰς τὴν κατὰ συνεκδοχὴν σαφῶς ψυχολογικὴν καὶ πνευματικὴν ἐννοίαν καὶ τοῦτο διότι καὶ ἐκεῖ ἔτι, ἔνθα τὸ מִמְּטָרָא («μῆτρα», «ἔντερα»)⁷ κυριολεκτεῖ, συνδεόμενον χαρακτηριστικῶς μετὰ τοῦ ῥήματος כָּמַר («συστρέφομαι»⁷, «ταράσσομαι»¹), τοῦ ὁποίου καὶ εἶναι τὸ ὑποκείμενον, προσλαμβάνει ψυχολογικὴν ἐννοίαν, ὡς μαρτυροῦν ἀμφότερα τὰ σχετικὰ χωρία, ἡ μνεία τῶν ὁποίων ἐνταῦθα κρίνεται

1. Οὕτω μεταφράζουσι οἱ Ο' τὸ מִמְּטָרָא, מִמְּטָרָא ἐν Γεν. 20₁₃, 29₃₁, 30₂₂, 49₂₅, Ἔξ. 13₂₃, 12₁₆, 34₁₀, Ἀριθμ. 3₁₂, 8₁₈, 12₁₂, 18₁₅, Ἰ Σαμ. 1₁₀, Ψαλμ. 22₁₁, 58₄, Ὠσ. 9₁₄, Ἰερ. 1₅, 20₁₇ (δὲς), 18, Ἰεζ. 20₂₆, Σοφ. Σειρ. 49₇, 50₂₂.

2. Πρὸς τούτοις οἱ Ο' ἀποδίδουσι τὸ מִמְּטָרָא, מִמְּטָרָא διὰ τῶν «κοιλία» (Ἰώβ 3₁₁, 10₁₈, 33₁₆, 38₈, πρβλ. Σοφ. Σειρ. 51₆), «γαστήρ» (Ψαλμ. 110₈, Σοφ. Σειρ. 40₁) καὶ «παιδίον», (Ἦσ 46₈).

3. Konkordanz zum hebräischen Alten Testament, Stuttgart 1958.

4. Ἰ Βασ. 3₂₈, Ἰ Ἀμ. 1₁₁.

5. Γεν. 43₃₀.

6. Γεν. 43₃₀, Ἰ Βασ. 3₂₈, πρβλ. Παροιμ. 12₁₀, περὶ οὗ κατωτέρω ὁ λόγος.

7. Γεν. 43₃₀.

8. Ἰ Βασ. 3₂₈.

σκόπιμος, ἐφ' ὅσον διαφωτίζουν γενικώτερον τὸ φαινόμενον τῆς ἀλληλεπιδράσεως ψυχῆς καὶ σώματος κατὰ τὴν Π.Διαθήκην. Τὸ πρῶτον τῶν χωρίων τούτων ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἐταράχθη δὲ Ἰωσήφ — συνεστρέφετο γὰρ τὰ ἔντερα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ — καὶ ἐξήτει κλαῦσαι...»¹. καὶ τὸ δεύτερον: «Καὶ ἀπεκρίθη ἡ γυνή, ἧς ἦν ὁ υἱὸς ὁ ζῶν καὶ εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι ἐταράχθη ἡ μήτρα αὐτῆς ἐπὶ τῷ υἱῷ αὐτῆς, καὶ εἶπεν· ἐν ἐμοί, κύριε, ὅστε αὐτῇ τὸ παιδίον καὶ θανάτῳ μὴ θανατώσητε αὐτόν...»². Ἰδίᾳ τὸ σπουδαῖον τοῦτο χωρίον ἐπιτρέπει, νομίζομεν, τὴν παρακολούθησιν τῶν διὰ τῆς ἐμπειρικῆς λογικῆς γενομένων διαπιστώσεων καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων, αἵτινες καὶ ὠδήγησαν εἰς τὴν σημασιολογικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὅρου **יִמְחֶה** ἀπὸ βιολογικοῦ εἰς ψυχολογικόν. Κατὰ ταῦτα ἡ εὐσπλαγχνία, ἔννοια ἐκφραζομένη κατὰ συνεκδοχὴν διὰ τοῦ **יִמְחֶה**, ἀναφέρεται βεβαίως εἰς συναίσθημα οὐδὲν ἄσχετον πρὸς τὸ μητρικὸν φίλτρον, ἡ δὲ ἔδρα τοῦ συναισθήματος τούτου, συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς ἀντιλήψεις τῆς Π.Διαθήκης, ὡς αὐταὶ διαφαίνονται μάλιστα ἐν τῷ τελευταίῳ χωρίῳ, στενωῶς συνδέεται πρὸς τὴν «μῆτραν» (**יִמְחֶה**). Ἐντεῦθεν τὸ **יִמְחֶה** θεωρεῖται ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ τῆς Π.Διαθήκης, ὡς ἡ $\epsilon \delta \rho \alpha^3$ τοῦ εἰρημένου κατ' ἐξοχὴν ἡ $\theta \iota \kappa \omicron \upsilon$ συναίσθηματος, τοῦ ὁποίου καὶ καταντᾷ ὁ πρὸς δῆλωσιν αὐτοῦ τεχνικὸς ὅρος⁴. Ὄθεν προσφυέστατα οἱ Ὁ' ἀποδίδουν τὸ **יִמְחֶה**, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν διὰ τοῦ «οἰκτιρμοῖ»⁵ ἢ «οἰκτιρμός»⁶, οὐχὶ σπανίως δ' ὁμως καὶ διὰ τοῦ «ἐλεος»⁷ καὶ μόνον ἔστιν ὅτε διὰ τοῦ «χάρις»⁸.

Μεθ' ὅσα ἐξετέθησαν ἀνωτέρω εἶναι δυνατόν, νομίζομεν, νὰ ἐπισημάνη τις καὶ πάλιν τὴν σχέσιν, ἣτις ὑφίσταται καὶ ἐν προκειμένῳ μεταξὺ τῆς ἀνθρωπολογικῆς ὀρολογίας ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς Π.Διαθήκης, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας⁹. Ἡ δὲ τοιαύτη στενή, θὰ ἐλέγομεν, σχέσις

1. Γεν. 43₃₀.

2. Ἰ Βασ. 3₂₆.

3. Πρβλ. τὸ κατωτέρω μνημονευόμενον χωρίον Παροιμ. 12₁₀.

4. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ εὐθὺς ἀμέσως μνημονευόμενα χωρία πρβλ. Ἱερ. 16₇,

ὅπερ, ἐλλείπον ἐκ τοῦ κειμένου τῆς μεταφρ. τῶν Ὁ', ἔχει ὡς ἐξῆς: «λόγος Κυρίου, τὸ ἐλεός μου καὶ τοὺς οἰκτιρμοῦς μου».

5. Π Σαμ. 24₁₄, Ἰ Βασ. 8₅₀, Ἰ Χρον. 21₁₈, Π Χρον. 30, Νεεμ. 1₁₁, 9_{10;27;28;31}, Ψαλμ. 25₈, 40₁₂, 51₈, 69₁₇, 77₁₀, 79₈, 103₄, 106₄₈, 119_{77;158}, 145₉, Ἦσ. 2₁₁, Ἦσ. 63₁₆, πρβλ. Θρ. 3_{22β} (κατὰ τὴν ἐκδοσιν Sixtina), ὡς ἐπίσης πρβλ. τὸ ἀραμ. χωρίον Δαν. 2₁₈ (**יִמְחֶה**), ὅπερ ἀποδίδεται ὀρθῶς ὑπὸ τῆς μεταφρ. τοῦ Θεοδοτίωνος διὰ τοῦ «οἰκτιρμοῖ».

6. Ζαχ. 1₁₀, 7₉, Σοφ. Σειρ. 5_{6α}.

7. Δευτ. 13₁₈, Ἦσ. 47₈, 54₇, 63_{7β}, Ἱερ. 42₁₂, Δαν. 9_{8;18}, Σοφ. Σειρ. 5_{6β}, 16₁₁, 12₁₆, 51₈.

8. Γεν. 43₁₄, Δαν. 1₉, Σοφ. Σειρ. 3₁₈.

9. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 452., ὑποσμ. 1,2, σελ. 588, 590εξ.

σαφῶς διαγράφεται καὶ ἐν τῷ ἐξῆς χωρίῳ τῶν Παροιμιῶν, ἔνθα μάλιστα τὸ **יִמְחַל** ὀρθῶς ὑπὸ τῶν Ο' ἀποδιδόμενον διὰ τοῦ «σπλάγχνα»¹ ὑπενθυμίζει τὴν διττὴν καὶ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης λέξεως σημασίαν, ὡς βιολογικοῦ δηλ. καὶ ψυχολογικοῦ ὅρου: «...τὰ δὲ σπλάγχνα τῶν ἀσεβῶν ἀνελεήμονα»¹.

ζ) **יִלְבַּב**. Βιολογικὴ ἐπίσης εἶναι ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία τοῦ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς προεξετασθέντας ὅρους σπανιωτέρου **יִלְבַּב**², τοῦ ὁποίου ὅμως ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ ἀπαντᾷ μόνον ὁ πληθυντικὸς τύπος **יִלְבָּבִים**³. Τοῦτο ὡς βιολογικὸς ὅρος ἀναφέρεται εἰς τὸ αὐτὸ πάντοτε συγκεκριμένον σωματικὸν ὄργανον, ἦτοι τοὺς «νεφροῦς»⁴, ὡς δηλ. ἐπιτυχῶς ἀποδίδουν πάντοτε τὸ **יִלְבָּבִים** οἱ Ο', ἐκεῖ βεβαίως ἔνθα μεταφράζουσι τοῦτο⁵. Σημειωτέον δ' ὅτι παρ' αὐτοῖς οὐδεὶς ἄλλος ἔβρ. ὅρος ἀποδίδεται διὰ τοῦ «νεφροῦ». Ἐν τῇ βιολογικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ γίνεται χρῆσις τοῦ **יִלְבָּבִים** οὐ μόνον προκειμένου περὶ ἀνθρώπων⁶, ἀλλὰ συνηθέστερον μάλιστα καὶ προκειμένου περὶ ζώων⁷. Εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν τῇ βιολογικῇ αὐτῶν ἐννοίᾳ σημασίαν τῶν «νεφρῶν» (**יִלְבָּבִים**) διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι, ὡς συναγεται ἐκ δύο συναφῶν χωρίων τῆς Π. Διαθήκης κατὰ τὰς σχετικὰς αὐτῆς ἀντιλήψεις, οἱ «νεφροὶ» (**יִלְבָּבִים**) θεωροῦνται μᾶλλον ὡς ἡ σωματικὴ ἔδρα τῆς ζωῆς⁸, λίαν ἐνωρὶς διαπιστωθείσης, ὡς φαίνεται, τῆς ζωτικῆς πράγματι σπουδαιότητος τῶν σωματικῶν τούτων ὀργάνων. Ἐν προκειμένῳ δ' ἐπισημαίνομεν τὴν ἐν γενικωτέρᾳ βεβαίως ἐννοίᾳ σημασιολογικὴν σχέσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὅρου πρὸς τὸν ἤδη ἐξετασθέντα θεμελιώδη ἀνθρωπολογικὸν ὅρον **לֵב** («καρδία»), ἐφ' ὅσον μάλιστα, ὡς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἐξετέθη⁹, ἡ «καρδία» (**לֵב**) ἐν τῇ βιολογικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ φέρεται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὡς ἡ σωματικὴ ἔδρα τῆς ζωῆς.

1. Παροιμ. 12₁₀.

2. Ὁ ὅρος οὗτος ἀπαντᾷ εἰς 31 περιπτώσεις ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ.

3. Διὰ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν παραπέμπομεν καὶ πάλιν ἀνωτέρω, σελ. 33, ὑποσημ. 1. Πρὸς τούτους πρβλ. ἐνταῦθα Θ. ΒΟΡΕΑ, Ζητήματα ὁμηρικῆς ψυχολογίας. Αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι καὶ οἱ νεφροί.

4. Ἐξ. 29_{18,22}, Λευιτ. 3₄(δὶς),₁₀(δὶς),₁₅(δὶς), 4₉(δὶς), 8_{18,25}, 9_{10,19}, Δευτ. 32₁₄, Ἰώβ 16₁₃, Ψαλμ. 7₁₀, 16₇, 26₂, 72₂₁, 139₁₃, Ἰερ. 11₂₀, 12₂, 17₁₄, 20₁₄, Θρ. 3₁₈.

5. Πρβλ. Ἰώβ 19₂₇, Παροιμ. 23₁₆, Ἦσ. 34₆, ἔνθα οἱ Ο' δὲν μεταφράζουσι τὸ

יִלְבָּבִים.

6. Ἰώβ 16₁₈, Ψαλμ. 139₁₈, Θρ. 3₁₈.

7. Ἐξ. 29_{18,22}, Λευιτ. 3₄(δὶς),₁₀(δὶς),₁₅(δὶς), 4₉(δὶς), 8_{18,25}, 9_{10,19}, Δευτ. 32₁₄, Ἦσ. 34₆.

8. Ἰώβ 16₁₈, Θρ. 3₁₈.

9. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 591ἔξ.

Ἄλλ' ἡ σημασιολογικὴ αὕτη σχέσις τῶν ὄρων **תִּיבִּי** («νεφροὶ») καὶ **לב** («καρδία»), ὡς βιολογικῶν ὄρων, ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν κατὰ συνεκδοχὴν ψυχολογικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῶν ἔννοιαν, διότι καὶ τὸ **תִּיבִּי** («νεφροὶ») ἐνίοτε ἀπαντᾷ κατὰ συνεκδοχὴν καὶ ὡς ἀνθρωπολογικὸς ὅρος τῆς Π.Διαθήκης καὶ ἐντεῦθεν ἄλλως τε γίνεται μνεία αὐτοῦ ἐν προκειμένῳ. Οὕτως ἐν τῇ ψυχολογικῇ καὶ καθαρῶς πνευματικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ καὶ τὸ **תִּיבִּי** («νεφροὶ») θεωρεῖται ἐν πρώτοις ὡς ἡ ἔδρα τοῦ συναισθηματοῦ, περὶ οὗ ὁμιλοῦν τὰ χωρία ἐκεῖνα, ἐνθα εὗρηται τοῦτο ὡς ὑποκείμενον τῶν ρημάτων **כלה** («φθίνω»)¹ καὶ **עלז** («ἀλαλάζω»)², συνδέεται δὲ χαρακτηριστικῶς καὶ μετὰ τοῦ ρήματος **שנן** («κεντῶμαι»)³. Ἰδίᾳ ὅμως καὶ διὰ τοῦ **תִּיבִּי** («νεφροὶ») ἐμφαίνεται, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν ἔξω, ὁ ἔσω ἄνθρωπος⁴ ὡς καταδεικνύει ἰδίᾳ ἡ ἐπομένῃ ἐξομολόγησις τοῦ Ἱερεμίου: «.....ἐγγὺς εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν καὶ πόρρω ἀπὸ τῶν νεφρῶν αὐτῶν»⁵.

Περὶ δὲ τῆς σπουδαιότητος τῶν «νεφρῶν» (**תִּיבִּי**) διὰ τὸν ἐν γένει πνευματικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ εἰρημένος ἀνθρωπολογικὸς ὅρος χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς συνώνυμος τοῦ **לב** («καρδία») πρὸς δῆλωσιν οὐ μόνον τῆς ἔδρας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἐτι τῆς ἐννοίας τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως⁶, περὶ οὗ διαφωτιστικὸν εἶναι καὶ τὸ ψαλμικόν: «...ἐτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροὶ μοι»⁷. Πρὸς τούτοις μάλιστα, ἐπίσης καὶ τὸ **תִּיבִּי** («νεφροὶ»), ὅπερ σημειωτέον συμπαρατίθεται χαρακτηριστικῶς μετὰ τοῦ ὄρου **לב** («καρδία»)⁹, ἐν τῇ προδηλωθείσῃ ἐννοίᾳ αὐτοῦ ἐμφαίνει εἰδικώτερον τὴν ἔδραν τῶν ἐσωτάτων σκέψεων, ἐπιθυμιῶν καὶ συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἧτοι τῶν μυχιῶν αὐτοῦ, τὰ ὅποια οὐδεὶς δύναται νὰ διερευνήσῃ, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός, ὅστις κατὰ τὴν ἀνθρωπολογικὴν διδασκαλίαν τῆς Π.Διαθήκης ἀνα-

1. Ἰώβ 19₂₇.

2. Παροιμ. 23₁₆.

3. Ψαλμ. 73₂₁. Πρβλ. ἐπίσης II Μακκ. 2₂₄ («ἐτρόμησαν οἱ νεφροὶ μοι»).

4. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 592, 593, 608 ἐξ.

5. Ἱερ. 12₂.

6. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 609 ἐξ.

7. Οὕτως ὀρθῶς ἀποδίδουν οἱ Ο' τὸ ρῆμα רִבִּי.

8. Ψαλμ. 16₇.

9. Οὕτω πρβλ. Ψαλμ. 7₁₀, 26₂, 73₂₁, Ἱερ. 11₂₀, 17₁₀, 20₁₂, Σοφ. Σειρ. 1₆, πρβλ.

Ἱερ. 12₂ ἐξ.

γνωρίζεται ὡς ὁ «συνίων»¹, ἀλλὰ καὶ «εἰτάζων»² ἢ «δοκιμάζων»³ τοὺς «νεφρούς» (תִּי־לֵב) ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων καὶ ὡς χαρακτηριστικῶς ἀναφέρει ἢ καὶ ἐν προκειμένῳ ἐκφράζουσα τὴν κρατοῦσαν ἀρχαιοτάτην πίστιν Σοφία Σολομῶντος, ὁμιλοῦσα περὶ τοῦ βλασφημοῦ: «Τῶν νεφρῶν αὐτοῦ μάρτυς ὁ Θεὸς καὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐπίσκοπος ἀληθῆς καὶ τῆς γλώσσης ἀκουστής»⁴.

«Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ σχετικὸν πρὸς τὰ μόλις ἐκτεθέντα χωρίον: «πύρωσον»⁵ τοὺς νεφρούς μου καὶ τὴν καρδίαν μου»⁶, ἰσχύουν καὶ ἐνταῦθα ὅσα ἐλέχθησαν ἐν τοῖς πρόσθεν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ πειρασμοῦ κατὰ τὴν Π. Διαθήκην⁷. Συμφώνως ἄλλως τε πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ψαλμωδοῦ διαηλουμένην πίστιν, αὐτὸς ὁ Θεὸς «ἔκτισε» (קָנָה II)⁸ τοὺς «νεφρούς» (תִּי־לֵב) ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὡς βιολογικὸν ὄργανον, ἀλλὰ συνεκδοχικῶς καὶ ὡς ἔδραν τῆς συνειδήσεως.

η) קָנָה (II). Σπανιότερον πάντων τῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἄτινα, ὡς διεπιστάθη, πλην τῆς κυριολεκτοῦσης βιολογικῆς αὐτῶν ἀρχικῆς καὶ θεμελιώδους σημασίας, προσλαμβάνουν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ κατὰ συνεκδοχὴν καὶ πνευματικὴν ἐννοίαν, ἀπαντᾷ ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ τὸ קָנָה (II)⁹, τοῦ ὁποῦ βεβαίως ἢ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία εἶναι ἐπίσης βιολογική. Πράγματι διὰ τοῦ קָנָה (II)¹⁰ δηλοῦται συγκεκριμένον ἐσωτερικὸν ὄργανον τοῦ σώματος καὶ δὴ τὸ «ἥπαρ»¹¹, ὡς ἐπιτυχῶς ἀποδίδεται τοῦτο σχεδὸν¹² πάντοτε ὑπὸ τῶν O'. Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ ἐν τῇ κυριολεκτικῇ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐννοία αὐτοῦ קָנָה (II) («ἥπαρ») ἀναφέρεται

1. Ἱερ. 20₁₂. Οὕτως οἱ O' ἀποδίδουν κατ' ἐννοίαν τὸ ρῆμα קָנָה («ὀρᾶ»).

2. Ψαλμ. 7₁₀. Οὕτως ἐπιτυχῶς ἀποδίδουν οἱ O' τὸ ρῆμα יָחַת.

3. Ἱερ. 11₂₀, 17₁₀. Οὕτως ἐπίσης ἀποδίδουν οἱ O' τὸ προμνημονευθὲν ρῆμα יָחַת.

4. Σοφ. Σολ. 1₈.

5. Οὕτω προσφωῶς ἀποδίδουν οἱ O' τὸ ρῆμα יָרַץ.

6. Ψαλμ. 26₂.

7. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 288ξ., 290, 612ξξ.

8. Ψαλμ. 139₁₉, περὶ οὗ πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΕ', σελ. 406, ὑπόσημ. 3.

9. Ὁ ὅρος οὗτος εὑρεται 14κις ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἔχον

διάφορον σημασίαν קָנָה (I), πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 607, ὑπόσημ. 2.

10. Καὶ πάλιν παραπέμπομεν ἐνταῦθα εἰς τὴν ἀνωτέρω παρατεθεῖσαν βιβλιογραφίαν (σελ. 33 ὑπόσημ. 1), ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ κατωτέρω μνημονευόμενα ἔργα.

11. Ἐξ. 29_{18,22}, Λευιτ. 3_{4,10,15}, 4₈, 7₄, 8_{18,26}, 9_{10,18}, Παροιμ. 7₂₃. Πρβλ. ἐνταῦθα καὶ τὴν ὑπὸ τῶν O' ἀνάλογον ἀπόδοσιν τοῦ קָנָה קָנָה διὰ τοῦ «πάποσκοπήσα-

σθαι» ἐν Ἱεζ. 21₂₆.

12. Πρβλ. Θρ. 2₁₁ («δόξα»), περὶ οὗ καὶ κατωτέρω ὁ λόγος.

ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ζῶα¹ καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφορᾷ ἢ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅ,τι συμβαίνει εἰς ἄλλους ἀρχαίους λαοὺς σπανιωτάτη καὶ δὴ μόνον δις ἴσως² συνεκδοχικὴ χρῆσις αὐτοῦ, ὡς ψυχολογικοῦ ὅρου τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π.Διαθήκης. Καὶ τὰ δύο³ ὅμως χωρία, ἔνθα γίνεται κατὰ συνεκδοχὴν χρῆσις τοῦ ὅρου **בְּרַ** (II) («ἡπαρ»), ἀνήκοντα εἰς τὰ ποιητικὰ τῆς Π.Διαθήκης βιβλία, δὲν διαφωτίζουν τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ ὡς ἀνθρωπολογικοῦ ὅρου. Οὕτως ἐν μὲν τῷ πρώτῳ, τῶν εἰρημένων χωρίων ἢ χρησιμοποιοιμένη μεταφορὰ τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν εἶναι ὅτι τὸ **בְּרַ** (II) («ἡπαρ») ἐμφανίζεται ὡς ἡ ἔδρα τῆς ζωῆς, καθ' ὃν τρόπον δηλ. καὶ τὰ προεξετασθέντα **בְּ** («καρδία») ⁴ καὶ **תִּזְלִי** («νεφροί») ⁵. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ⁶ σχετικῶς χωρίῳ τὸ **בְּרַ** (II), ὅπερ μᾶλλον ἀνεπιτυχῶς οἱ Ο' ἀποδίδουν ὡς τὸ **רִבְרַ**, δηλ. διὰ τοῦ «δόξα», συνδεόμενον πρὸς τὸ ρῆμα **רָפַשׁ** («ἐκχέω») ⁶, τοῦ ὁποῦ εἶναι καὶ τὸ ὑποκείμενον, εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς, οὕτως εἰπεῖν, συνώνυμον τοῦ δηλοῦντος τὸ πνευματικὸν συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου ὅρου **שָׁפַח** («ψυχή») ⁷.

Πρὶν ἢ ὅμως κλείσωμεν καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ψυχοσωματικῆς ἐνότητος, θεωροῦμεν σκόπιμον ὅπως ἐν τῇ αὐτῇ ἀλληλουχίᾳ μνημονεύσωμεν καὶ τοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς, ὡς καὶ τὸ **בְּרַ** (II) («ἡπαρ»), ρίζης **בבר**, χρησιμοποιοιμένου συνηθέστατα ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ **רִבְרַ**, ὅπερ, ὡς ὑπεδηλώθη, οἱ Ο' ἀποδίδουν πολλαχίς διὰ τοῦ «δόξα», ἄπαξ δὲ καὶ διὰ τοῦ «ἡπαρ» ⁸. Ἐν προκειμένῳ δηλ. ὁ λόγος περὶ σειριαῶν χωρίων⁹, ἔνθα τὸ **רִבְרַ** συνδέεται μετ' ἀντωνυμικοῦ ἐπιθήματος ἀ' ἐνικοῦ προσώπου, τ.ἔ. **רִבְרַ**¹⁰ ἢ **בְּרַ**¹¹. Τὰ χωρία ταῦτα εἴλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν

1. Ἐξ. 29^{13,22}, Λευιτ. 3^{4,10,15}, 4^{9,7}, 8^{10,25}, 9^{10,10}, Ἰεζ. 21²⁶.

2. Παροιμ. 7²⁵, Ὁρ. 2¹¹.

3. Παροιμ. 7²⁸.

4. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΣΤ', σελ. 591έξ.

5. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 44.

6. Ὁρ. 2¹¹.

7. Σημειωτέον ὅτι καὶ ὁ ὅρος **שָׁפַח** («ψυχή») συνδέεται ἐπίσης πρὸς τὸ αὐτὸ ρῆμα

רָפַשׁ («ἐκχέω»). Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΕ', σελ. 619, ὑποσημ. 3.

8. Γεν. 49⁸.

9. Γεν. 49⁸, Ψαλμ. 7⁸, 16⁹, 30¹⁸, 57⁹, 108².

10. Ψαλμ. 7⁸, 16⁹, 30¹⁸, 57⁹, 108².

11. Γεν. 49⁶.

τῆς Π.Διαθήκης¹, οἵτινες, ὁδηγοῦμενοι ὅπωςδήποτε καὶ ὑπὸ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' ², ὑπεστηρίξαν, οὐχὶ βεβαίως ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου, ὅτι ἐν τοῖς εἰρημένους χωρίοις ³ τὸ **כְּבוֹד** (**כְּבֹדִי**) εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς συνώνυμον τοῦ ὄρου **לֵב** («καρδία») καὶ δὴ καὶ τοῦ ὄρου **נַפְשׁ** («ψυχὴ»), εἴτε ἀναγινώσκοντες ἀντὶ **כְּבֹדִי** (**כְּבוֹד**), **כְּבֹדִי** (**כְּבֹד** (II))⁴, εἴτε καὶ ἀφῆνοντες τοῦτο ὡς ἔχει, δηλ. **כְּבֹדִי**⁵. Τὰ αὐτὰ περίπου δέχεται καὶ ὁ πρό τινων ἐτῶν ειδικώτερον ἀσχοληθεὶς περὶ τὰ ἐν λόγῳ χωρία ἔγκριτος ρωμαιοκαθολικὸς παλαιοδιαθηκολόγος F. NÖTSCHER, ὅστις ὁμῶς θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν χρῆσιν τοῦ ὄρου **כְּבוֹד** τῶν περιπτώσεων τούτων ὡς συνώνυμου τῆς «ψυχῆς» (**נַפְשׁ**)⁶. Ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἡδὴ ἐξετασθέντων ἐν τῇ μετὰ χειρὸς πραγματεῖα σχετικῶν ὄρων δυνάμεθα, νομίζομεν, νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι τὸ **כְּבֹדִי** τῶν εἰρημένων χωρίων δηλοῖ ὅ,τι ἀκριβῶς, εἰς τὰς ἀναλόγους βεβαίως περιπτώσεις,

1. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ ἰδίᾳ F.NÖTSCHER, Heisst *kábód* auch «Seele»? (ἐν: VT 2, σελ. 358-362), 1952, νῦν ἐν: Vom Alten zum Neuen Testament (BBB 17, σελ. 237-241), 1962, ἔπερ καὶ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ἐνταῦθα. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο παραπέμπομεν προχειρῶς διὰ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν.

2. Ὑπενθυμίζομεν ὅτι οἱ Ο' ἄπαξ ἀποδίδουν τὸ μὲν **כְּבוֹד** (II) («ἡπαρ») διὰ τοῦ «δόξα» (Θρ. 2₁₁), τὸ δὲ **כְּבוֹד** («δόξα») διὰ τοῦ «ἡπαρ» (Γεν. 49₈).

3. Γεν. 49₆, Ψαλμ. 7₆, 16₉, 30₁₈, 57₉, 108₂.

4. Οὕτως ἐπ' ἐσχάτων καὶ ὁ W.EICHRÖDT, Theologie des A.T., τόμ. II/III, σελ. 96, καὶ δὴ καὶ οἱ L.KÖHLER - W.BAUMGARTNER, οἵτινες ἐν τῷ γνωστῷ λεξικῷ αὐτῶν ὑπάγουν τὸ **כְּבוֹד** τῶν εἰρημένων περιπτώσεων εἰς τὸ **כְּבוֹד** (II).

5. Πρβλ. τὴν ἐν τῷ λεξικῷ τῶν W.GESENIVS-F.BUHL ὑποστηριζομένην θέσιν, ἐνθα δηλ. τοῦτο μὲν ἀφῆνεται ὡς ἔχει, ὑπογραμμισμένης ἅμα τῆς δηλωθείσης χρήσεως αὐτοῦ ὡς συνώνυμου τοῦ ὄρου **נַפְשׁ** («ψυχὴ»), γίνεται δεκτὴ ὁμῶς, ὡς λίαν πιθανή, καὶ ἡ διόρθωσις τοῦ **כְּבוֹד** τῶν περιπτώσεων τούτων εἰς **כְּבֹדִי** (II). Πρβλ. ἐπίσης τὴν σχετικὴν ἐπο-

ψιν ἡδὴ τοῦ FRANZ DELITZSCH, System der biblischen Psychologie... σελ. 98, ἐνθα οὗτος δέχεται τὸ **כְּבוֹד** («δόξα») ὡς συνώνυμον τοῦ **נַפְשׁ** («ψυχὴ»). Μᾶλλον ἀντιφατικὴ ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ ἐν προκειμένῳ ὑποστηριζομένη θέσις ὑπὸ τοῦ J.PEDERSEN, Israel..., τόμ. I/II, σελ. 174, ὑπόσημ. 1 (ἐν σελ. 516), ἰδίᾳ δὲ σελ. 237ἔξ. καὶ δὴ σελ. 239, ὑπόσημ. 1 (ἐν σελ. 519). Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν σχετικῶν ἐπιπέσεων προχειρῶς πρβλ. F.NÖTSCHER, μν. ἔργ., σελ. 237ἔξ.

6. Τὸ τελικὸν συμπέρασμα τῆς ἐρεῦνης τοῦ F.NÖTSCHER ἔχει ὡς ἑξῆς. «Die Bedeutung «Seele» lässt sich also für *kábód* nirgends sicher nachweisen. Wo an den genannten Stellen «Ehre» unmöglich ist, oder keinen rechten Sinn gibt, ist nicht einfach «Seele» zu übersetzen, sondern *kebēdi* («mein Gemut») zu vocalisieren. «Seele» als Gegenwert von *kábód* sollte nicht bloss aus den Wörterbüchern, sondern auch aus den Kommentaren verschwinden» (μν. ἔργ. σελ. 241).

καὶ οἱ ὅροι **נַפְשׁ** («ψυχὴ») καὶ **לֵב** («καρδία»)· ἐντεῦθεν δέ, ἐν γενικαῖς πάντοτε γραμματαῖς, δέον ὅπως θεωρηθῆ τοῦτο ὡς συνώνυμον αὐτῶν, ἐφ' ὅσον, ἄλλως τε, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἐνίοτε στίχῳ συνδέεται ἐν παραλληλισμῷ πρὸς τε τὸν ὅρον **נַפְשׁ** («ψυχὴ»)¹ καὶ τὸν ὅρον **לֵב** («καρδία»)².

(Συνεχίζεται)

1. Πρβλ. Γεν. 49₈, Ψαλμ. 7₈.

2. Πρβλ. Ψαλμ. 16₉ (οἱ Ο' ἀποδίδουν τὸ **כִּבְיָ** διὰ τοῦ «γλώσσα»), 108₂, πρβλ.

(οὐχὶ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ) Ψαλμ. 57₈ἔξ.